

เครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

ศิริเมษ กลีบแก้ว
อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยได้เปลี่ยนมาทำการเกษตรเพื่อการค้าโดยตรง ส่งผลให้การผลิตด้านการเกษตรเปลี่ยนไป มีการนำสารเคมีเข้ามาใช้ในการเกษตรเพิ่มมากขึ้น เป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่จะเพิ่มจำนวนผลผลิตทางการเกษตรให้เพียงพอต่อความต้องการต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น สารเคมีที่นำมาใช้ในการเกษตรส่วนใหญ่นั้น อย่างเช่น ปุ๋ยเคมี สารฆ่าแมลง ฯลฯ สารเหล่านี้ต่างก่อให้เกิดผลเสียอย่างรุนแรงต่อทรัพยากรดิน เกิดความไม่สมดุลในแร่ธาตุและสภาพของดิน กระบวนการนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ดินพืชอ่อนแอขาดภูมิคุ้มกันต้านทานโรค ถูกแมลงและเชื้อโรคทำลายได้ง่าย เหตุทั้งหมดนี้ทำให้เกษตรกรยังใช้สารเคมีในการเกษตรต่อไปเรื่อยๆ จนกลายเป็นวิกฤตในห่วงโซ่อาหารและระบบการเกษตร นำมาซึ่งปัญหาทางสุขภาพของผู้บริโภคและปัญหาสิ่งแวดล้อมในโลกปัจจุบัน ด้วยปัญหาต่างๆ เหล่านี้ที่เกิดขึ้นกับภาคการเกษตรกรรมของประเทศไทยมานาน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2535 ประเทศไทยเริ่มใช้การเกษตรอินทรีย์ เพื่อแก้ปัญหาการเกษตรเคมี “เกษตรอินทรีย์” (Organic Agriculture) เป็นระบบการผลิตที่

ศิริเมษ กลีบแก้ว (นศ.ม., นิเทศศาสตรพัฒนการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551)

อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์ (นศ.ม., นิเทศศาสตรพัฒนการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชา การประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “เครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์” ศิริเมษ กลีบแก้ว โดยมี รศ.อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งได้รับการประเมินผลการสอบวิทยานิพนธ์ในระดับดีมากของสาขาวิชานิเทศศาสตรพัฒนการ

คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม การรักษาสมดุลธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีระบบการจัดการทางระบบนิเวศวิทยาที่คล้ายคลึงกับธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ ที่อาจก่อให้เกิดมลพิษในสิ่งแวดล้อมรวมถึงการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ร่วมด้วย แนวโน้มความต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์ ทั้งในและต่างประเทศเริ่มมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้ผลิตและผู้บริโภคผลิตภัณฑ์อาหารเริ่มคำนึงถึงสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย และมลพิษในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น...

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ของประเทศไทย มีพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นผืนนาปลูกข้าวกว่า 3.1 ล้านไร่ ประชากรส่วนใหญ่กว่า 90% ประกอบอาชีพทางการเกษตร และเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ข้าวหอมมะลิเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจของจังหวัดสุรินทร์ ด้วยจุดเด่นในเรื่องนี้ของจังหวัดสุรินทร์ การผลิตข้าวหอมมะลินิพันธ์จึงถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งในแผนยุทธศาสตร์หลักด้านเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดสุรินทร์ เพื่อที่จะปรับเปลี่ยนให้เกษตรกรเปลี่ยนมาทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมีหรือเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดต้นทุนการผลิตโดยไม่ต้องลงทุนซื้อสารเคมีมาใช้ในการทำนาอีก และเป็นการแก้ปัญหาความยากจนปลดหนี้ให้กับเกษตรกรในเบื้องต้น

ดังนั้น โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ จึงถูกก่อตั้งขึ้น เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ให้กับเกษตรกร โดยนำการผลิตข้าวหอมมะลิที่เป็นพืชเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่อยู่แล้ว ให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนมาจากการใช้สารเคมีในการผลิตมาเป็นการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีคุณภาพปลอดสารเคมี รวมทั้งสร้างชื่อเสียงให้กับเกษตรกรของจังหวัดสุรินทร์ด้วย

“ข้าวหอมมะลินิพันธ์” (Organic Jasmine Rice) คือ ข้าวหอมมะลิที่ได้จากการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ โดยหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี หรือสารสังเคราะห์ต่างๆ เช่น ปุ๋ยเคมี และใช้สารอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด แทน ข้าวหอมมะลินิพันธ์ต้องปลูกในพื้นที่มี

ความอุดมสมบูรณ์ของดินค่อนข้างสูง มีแหล่งน้ำที่มีคุณภาพดีเหมาะสมและเป็นพื้นที่ห่างไกลจากพื้นที่ที่มีการใช้สารเคมี เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้มาตรฐานไม่มีการปลอมปน ไม่ใช้เมล็ดพันธุ์ GMO (www.thaitambon.com, 1 มิถุนายน 2551)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งศึกษาถึง “เครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินิพันธ์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์” เพื่อที่จะได้ทราบว่ามีลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิเป็นอย่างไร เมื่อเกษตรกรให้ความสำคัญกับการผลิตข้าวหอมมะลิด้วยวิธีการแบบเกษตรอินทรีย์แล้ว หน่วยงานราชการและองค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ได้ให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง เกษตรกรเองได้มีส่วนแสดงความคิดเห็นหรือร่วมวางหลักการ นโยบาย และแก้ปัญหาที่เกิดกับการผลิตข้าวหอมมะลินิพันธ์ด้วยหรือไม่ อย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินิพันธ์จนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่ในการศึกษา เนื่องจากว่าจังหวัดสุรินทร์มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินิพันธ์กระจายอยู่ทุกอำเภอ แต่สำหรับอำเภอเมืองนั้นเป็นศูนย์กลางของจังหวัดสุรินทร์อยู่ใกล้กับหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ และองค์กรเอกชนที่ดำเนินงานร่วมกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินิพันธ์

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินิพันธ์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารระหว่างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินิพันธ์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ กับหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน

3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

แนวคิดสำคัญในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย และเครือข่ายการสื่อสาร

“เครือข่าย” เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นจากการเชื่อมโยงกันของบุคคลหลายคนผ่านเรื่องราวที่ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมว่าเป็นพวกเดียวกัน และ/หรือมีเป้าหมายในการกระทำอะไรบางอย่างร่วมกัน เครือข่ายอาจหมายถึงองค์กรที่มีการจัดตั้งแบบเป็นทางการและมีวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติการชัดเจน หรืออาจเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติสอดคล้องกับวิถีชีวิตตามปกติของชุมชน โดยเครือข่ายที่มีการจัดตั้งมักมีประเด็นการสื่อสารที่ค่อนข้างชัดเจน ส่วนเครือข่ายทางสังคมมักมีประเด็นการสื่อสารที่หลากหลายครอบคลุมทั้งเรื่องราวเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2549 : 155-156)

นอกจากนี้ เครือข่าย หมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมหรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึกร่วมกัน (Civil consciousness) มารวมตัวกัน สื่อสารกัน (Civil organization) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (พิมพ์วิทย์ บุญมงคล และคณะ, 2546 : 6)

ในส่วนของการสื่อสารการสื่อสารนั้น ได้มีนักวิชาการในความหมายไว้ดังนี้

Rogers (1995) (อ้างถึงใน อรอนันต์ วุฒิสาน, 2543) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของเครือข่ายการสื่อสารว่าเป็นการเชื่อมโยงระหว่างบุคคล โดยทิศทางทางไหลของข่าวสารวิธีวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร เป็นการจัดกลุ่มบุคคลที่มีความคล้ายคลึงกันทางการสื่อสารในการเชื่อมโยงเครือข่าย ดังนั้น บุคคลที่ใกล้ชิดกันจึงจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน

ความคล้ายกันทางการสื่อสารที่มี (Communication Proximity) เป็นระดับการเชื่อมโยงของบุคคลสองคนในเครือข่ายการสื่อสารที่มีการซ้อนทับกัน

รวมทั้ง เครือข่ายการสื่อสาร หมายถึง รูปแบบการประสานงานกลุ่มของคน หรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันช่วยเหลือกัน โดยการติดต่อสื่อสารนั้นอาจทำได้ทั้งการผ่านศูนย์กลางหรือแม่ข่ายและการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่มซึ่งมีการจัดรูปแบบหรือจัดระบบที่ยังคงความเป็นอิสระโดยมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ ตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความชัดเจน (นฤมล นิราทร, 2543 : 6)

จากแนวความคิดของ Harold J. Leavitt (1964) (อ้างถึงใน จารุณี พัชรพิมานสกุล, 2541) ได้ทดลองทำการวิจัยโดยใช้แบบของการสื่อสารหลายแบบ พบว่าการสื่อสารจัดแยกออกได้เป็น 2 แบบ ได้แก่

1. การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication) เป็นการสื่อสารที่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นศูนย์กลางหรือทางผ่าน โดยที่สมาชิกคนอื่นๆ ไม่มีการติดต่อกันโดยตรง แต่ต้องผ่านคนกลาง

1.1 เครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่ (Chain Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกแต่ละคนจะติดต่อไปยังสมาชิกคนอื่นที่อยู่ถัดไปเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดในแง่การประสานงานและการติดต่อระหว่างสมาชิกในกลุ่ม บางครั้งจึงเป็นความยากลำบากที่กลุ่มจะทำงานให้สำเร็จได้ตามที่ต้องการ การขาดความเป็นอิสระในการติดต่อสื่อสารเพราะสมาชิกจะติดต่อกับบุคคลอื่นได้เพียง 1 คน หรือ 2 คน ที่ต่อจากเขาเท่านั้น จึงทำให้ความพอใจของสมาชิกในกลุ่มค่อนข้างต่ำ ตำแหน่งศูนย์กลางอาจเป็นตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งก็ได้

1.2 เครือข่ายการสื่อสารแบบตัววาย (Y Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกอยู่ตรงกลางเพียง 2 คน จะทำหน้าที่ประสานงานและส่งข้อมูลที่รับจากสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่รอบนอก การสื่อสารแบบนี้มีความเหมาะสมกว่าแบบลูกโซ่ในแง่ที่ทำให้งานสำเร็จได้ดีกว่า เพราะข้อมูลสามารถผ่านทิศทางต่างๆ ได้

มากกว่า แทนที่จะอาศัยคนที่อยู่ถัดไปเท่านั้น โดยปกติบุคคลที่อยู่ตรงกลางสักคนหรือ 2 คนเท่านั้นที่มีความพอใจต่อรูปแบบการสื่อสารแบบนี้ แต่ส่วนที่เหลือของกลุ่มหรือผู้ที่อยู่รอบนอกมีความพอใจต่ำ รูปแบบของการสื่อสารแบบตัววายนี้นี้ มักเกิดขึ้นในกลุ่มที่สมาชิกเพียง 1 คน หรือ 2 คน เท่านั้นเต็มใจที่จะรับทำงานและรับผิดชอบต่อผลสำเร็จของงาน ในขณะที่ส่วนที่เหลือของกลุ่มไม่ยอมรับผิดชอบ

1.3 เครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel Network) เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่รวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางมากที่สุด โดยสมาชิกคนหนึ่งเป็นผู้รับข่าวจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งแล้วส่งข่าวนั้นไปยังสมาชิกคนอื่นๆ บุคคลที่อยู่กลางของกลุ่มจะเป็นผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงและเป็นผู้นำของกลุ่ม เครือข่ายการสื่อสารนี้ยังสามารถจัดระบบและสร้างผลงานได้ดีที่สุด

2. การสื่อสารแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Network) เป็นการสื่อสารที่สมาชิกในกลุ่มติดต่อกันโดยอิสระ ไม่มีใครตัดสินใจคนเดียว แต่ร่วมกันคิดร่วมกันแก้ปัญหา เป็นวิธีที่ใช้ได้ตรงกับกระบวนการกลุ่มมาก เพราะทุกคนมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ผลที่ออกมาจะได้ทั้งผลผลิต (Product) และกระบวนการ (Process) ของกลุ่ม หมายถึง การสื่อสารแบบนี้คำนึงถึงการเอาใจใส่ผู้ทำงานสิ่งแวดล้อมในการทำงาน ขวัญและกำลังใจของกลุ่มด้วย

2.1 เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม (Circle Network) เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกในกลุ่มทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกที่อยู่ถัดจากคนทั้งสองข้าง สมาชิกทุกคนมีความพอใจและมีสถานะเท่าเทียมกัน ดังนั้นจะไม่มีสมาชิกคนใดสมาชิกคนใดภายในเครือข่ายที่จะเป็นศูนย์กลางของกลุ่มหรือผู้นำของกลุ่ม แต่จะขาดความเป็นระบบระเบียบและสร้างผลงานได้ช้า

2.2 เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนมีปฏิสัมพันธ์อย่างทั่วถึงได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านสมาชิกคนอื่นๆ อาจถือได้ว่าเป็นเครือข่ายการติดต่อที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะไม่มีข้อจำกัดการสื่อสาร

ของสมาชิก โดยเครือข่ายนี้จะเปิดโอกาสให้ปฏิบัติกิจกรรมย้อนกลับสูงสุด

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายและเครือข่ายการสื่อสาร เป็นแนวคิดที่นำมาอธิบายลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ว่าเป็นอย่างไร เพราะในโครงการนี้ นอกจากจะมีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์แล้ว ก็ยังรวมไปถึงหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนที่เป็นคณะทำงานหลักของโครงการฯ เพื่อส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ การสร้างความรู้เรื่องการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และการสร้างตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์กับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ จนครบทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

เกศินี จุฑาวิจิตร (2542 : 65) ได้กล่าวว่า การสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและสังคม ซึ่งส่งผลให้ชีวิตและสังคมดำรงอยู่และดำเนินต่อไปได้ เมื่อใดที่ไม่มี การสื่อสารเมื่อนั้นก็ไม่มีสังคม และในทางตรงกันข้าม หากไม่มีสังคมก็ไม่มี การสื่อสาร นอกจากการสื่อสารและสังคมจะเป็นเสมือนเงาของกันและกันแล้ว การสื่อสารยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ทั้งการดำเนินชีวิต มีความรู้ ความเข้าใจถึงความจำเป็นในการพัฒนา จึงถือได้ว่าการสื่อสารเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาสังคม หรือพัฒนาท้องถิ่น

เช่นเดียวกับ เสถียร เขยประทับ (อ้างถึงใน เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542) ได้อธิบายถึงหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. ให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้รับสารสามารถวางแผนและดำเนินการสื่อสารได้มากกว่าปัจจุบัน ขณะที่ผู้ส่งสารสามารถวางแผนและดำเนินการสื่อสารได้น้อยกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องเน้นเทคโนโลยีหรือเทคนิคที่ผู้รับสาร

สามารถเข้าใจสารตามความต้องการและความสะดวกของตน ถ้าประชาชนเข้าใจสาร สามารถเลือกเวลาสถานที่ และความถี่ในการรับสารได้แล้ว ก็น่าเชื่อว่าการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. เป็นการสื่อสารในท้องถิ่น โดยเริ่มจากสภาพความจริงที่เป็นอยู่และต้องสอดคล้องกับสิ่งที่มีในชุมชน

3. สนับสนุนบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาหรือนักพัฒนา

4. ด้านมนุษยธรรม การสื่อสารและการใช้สื่อต้องถือเอาคนเป็นเป้าหมาย มิใช่เอาเทคโนโลยีหรือกำไรเป็นเป้าหมาย

5. ด้านคุณค่า การสื่อสารและการใช้สื่อต้องช่วยให้ประชาชนเชื่อมั่นในระบบคุณค่าดั้งเดิมอันดีงามที่ตนมีอยู่

6. ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ การใช้สื่อต้องช่วยให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจปัญหาและสภาพแวดล้อมของตนได้ ซึ่งการรู้สาเหตุที่แท้จริงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

7. ด้านความเป็นชุมชน การใช้สื่อต้องเป็นหนทางให้ประชาชนเข้าใจความหมายของความเป็นชุมชนอย่างแท้จริงและในขอบเขตที่กว้างขึ้น ดังนั้นการสื่อสารจึงเป็นกลไกหรือเครื่องมือช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อพัฒนานั้น นำมาอธิบายถึงประโยชน์ของการสื่อสารที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยเฉพาะกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของโครงการเกษตรอินทรีย์ มีหลายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ หน่วยงานราชการ และองค์กรเอกชน ซึ่งรวมกันแล้วถือว่าเป็นการพัฒนาในระดับสังคม โดยเฉพาะพื้นที่ของอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ อีกทั้งโครงการเกษตรอินทรีย์เป็นโครงการที่ทำประโยชน์ในหลากหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และยังเป็นส่วนสำคัญในการดำรงอยู่ของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์

แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ และข้าวอินทรีย์

เกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรทางเลือกที่หลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนต่างๆ ที่กระตุ้นการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ ตลอดจนไม่ใช้พืชหรือสัตว์ที่เกิดจากการตัดต่อพันธุกรรมที่อาจเกิดมลพิษในสภาพแวดล้อม แต่เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ การปลูกพืชหมุนเวียน รวมทั้งใช้หลักการควบคุมศัตรูพืชโดยชีวภาพ และเน้นการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน (Wookey, 1987)

สหพันธ์การเกษตรอินทรีย์ระหว่างประเทศ (International Federation of Organic Agricultural Movement) (อ้างถึงใน วารสารเส้นทางสีเขียว ฉบับที่ 21, มกราคม-เมษายน 2550 : 8) ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ ไว้ดังนี้ การรวมเอากระบวนการเกษตรทุกระบบที่ส่งเสริมและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อการผลิต ปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีพของมนุษย์ โดยยึดเอาความสมบูรณ์ของดินเป็นปัจจัยหลักของความสำเร็จในการผลิต ให้ความสำคัญต่อศักยภาพของพืช สัตว์ และสภาพแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมมีเป้าหมายเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและสิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลภาวะ โดยลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และงดเว้นการใช้สารเคมีสังเคราะห์ ได้แก่ ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และสารเคมียาฆ่าโรคสัตว์ ฯลฯ เน้นการหมุนเวียนทรัพยากรในระบบนิเวศเกษตร และการใช้พลังธรรมชาติที่มีอยู่อย่างมากมายเพื่อการรักษาและเพิ่มผลผลิต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองของการเกษตร ทั้งในระดับไร่นา ท้องถิ่น และภูมิภาค และยึดเอาการยอมรับอย่างเป็นสากลทั่วโลกที่สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมในแต่ละสภาพเศรษฐกิจ สังคม ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

ความสำคัญของเกษตรอินทรีย์ต่อเศรษฐกิจ สังคม ชนบท และธรรมชาติ

การเกษตรมีผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชนบท ความสำคัญของเกษตรอินทรีย์ต่อการพัฒนาชนบทนั้นมี

สูงมาก รวมไปถึงความยั่งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
สรุปได้ดังนี้ (วรงค์ ไตรพิทักษ์, 2544 : 16)

1. ด้านเศรษฐกิจ ผลผลิตเป็นสินค้าตัวใหม่ของ
ตลาดผู้มีเงินทั้งในและต่างประเทศ ดินจะมีความอุดม
สมบูรณ์ทั้งด้านเคมี ด้านกายภาพ และด้านชีวภาพ
เหมาะแก่การเกษตรอย่างยิ่ง เท่ากับเป็นการลดต้นทุน
การผลิต สามารถแข่งขันในตลาดได้ เป็นการพัฒนาที่
ยั่งยืน และประหยัดเงินตราต่างประเทศที่ใช้ในการนำ
ปัจจัยการผลิตเพราะสามารถจัดทำเองได้ภายในประเทศ
เป็นเกษตรทางเลือกประเภทหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้สูง

2. ด้านสังคมชนบท คุณภาพชีวิตของผู้ผลิตและผู้
บริโภคดีขึ้น เพราะได้รับบริโภคอาหารและผลิตภัณฑ์ดี
ไม่มีวัตถุพิษเจือปน อายุยืนนาน การไม่ใช้สารเคมี
ในการเกษตรทำให้สุขภาพพลานามัยดี ไม่เกิดอาการ
เจ็บป่วยที่เกิดจากการใช้สารเคมี ธรรมชาติแวดล้อม
ไม่เสื่อมโทรม ดิน น้ำ อากาศ ไม่เป็นพิษ คุณภาพชีวิตดี
ทำให้สังคมนั้นน่าอยู่ น่าอาศัยและมั่นคง

3. ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างสมดุลทางธรรมชาติ
ระหว่างการอนุรักษ์กับการทำมาหากิน ธรรมชาติที่อยู่ได้
เกษตรกรสามารถทำมาหากิน สร้างสังคมอยู่ดีกินดีได้
ไม่มีมลภาวะในดิน น้ำ และอากาศ ความจริงแล้วน่าจะ
มองเป็นองค์รวมของทุกด้าน ไม่ว่าด้านเศรษฐกิจ ด้าน
สังคมชนบท และด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เกษตร
อินทรีย์ให้ผลดีทุกด้าน ถ้าสามารถทำให้นุรณาการเกิด
ความสมดุลทั้ง 3 ด้าน

การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

วิทยุย์ ปัญญากุล และ เจษณี สุขจิตติกาล (2546 :
32) ได้อธิบายว่า การกำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ขึ้น
ก็เพื่อใช้ตรวจสอบรับรองมาตรฐานผลผลิตเกษตรอินทรีย์
ในลักษณะเช่นเดียวกันกับมาตรฐานของผลิตภัณฑ์
อุตสาหกรรม แต่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มี
ข้อกำหนดของมาตรฐานและวิธีการตรวจสอบรับรองที่
แตกต่างจากมาตรฐานผลผลิตเกษตรแนวทางอื่นค่อนข้าง
มาก ทั้งนี้เพราะการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตร
อินทรีย์เป็นระบบการตรวจสอบเพื่อยืนยันว่า ผลิตภัณฑ์

เกษตรอินทรีย์นั้นๆ ผ่านกระบวนการผลิตตามเงื่อนไข
ที่ได้ระบุไว้ในมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ดังนั้น จึงไม่ใช่
การรับรองที่ตัวผลิตภัณฑ์ และไม่ได้รับรองว่าผลิตภัณฑ์
ไม่มีสารเคมีตกค้างหรือมีสารตกค้างในระดับปลอดภัย
เหมือนเช่นมาตรฐานอื่น

ในปัจจุบันประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลก ไม่ได้มีระเบียบ
กฎหมายควบคุมการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
ยกเว้นประเทศที่เป็นตลาดสำคัญของสินค้าเกษตรอินทรีย์
คือ สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ซึ่งได้ออก
ระเบียบกฎหมายเพื่อควบคุมการใช้ฉลากเกษตรอินทรีย์
เป็นกฎหมายที่มีข้อกำหนดเพื่อควบคุมการใช้ฉลาก
เกษตรอินทรีย์ โดยเป็นกฎหมายที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับ
มาตรฐานการผลิตและการจัดการการผลิตเกษตรอินทรีย์
ตลอดจนเกณฑ์การทำงานตรวจสอบรับรองมาตรฐานของ
หน่วยงานรับรองในประเทศที่ไม่ได้มีกฎระเบียบบังคับไว้
ทั้งนี้ผู้ผลิตและผู้บริโภคมักจะยึดถือว่าการรับรองเป็น
จรรยาบรรณทางการตลาดที่พึงกระทำ ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ
ส่วนใหญ่จึงสมัครใจที่จะขอรับการตรวจสอบรับรองเอง
ซึ่งเมื่อได้รับการรับรองแล้ว ผู้ผลิตก็จะได้รับสิทธิในการ
ใช้ตราของหน่วยงานรับรองบนฉลากของผลิตภัณฑ์
ผู้บริโภคที่ต้องการสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ก็จะสามารถ
เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตรารับรอง
จรรยาบรรณทางการตลาดนี้ได้กลายเป็นข้อกำหนด
พื้นฐานของการตลาดเกษตรอินทรีย์ในเกือบทุกประเทศ

องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรับรอง มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ได้แก่

**1. สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร
แห่งชาติ (มกอช.)** เป็นหน่วยงานระดับกรมอยู่ภายใต้
การกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2. สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)
ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2538 โดยองค์กรพัฒนาเอกชน
สถาบันวิชาการ หน่วยงานรัฐ องค์กรผู้บริโภค และ
เครือข่ายร้านเขียว เพื่อทำหน้าที่องค์กรอิสระสำหรับ
ให้บริการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย
ในปี พ.ศ. 2541 และเป็นองค์กรรับรองมาตรฐานเกษตร
อินทรีย์แห่งแรกในประเทศไทย

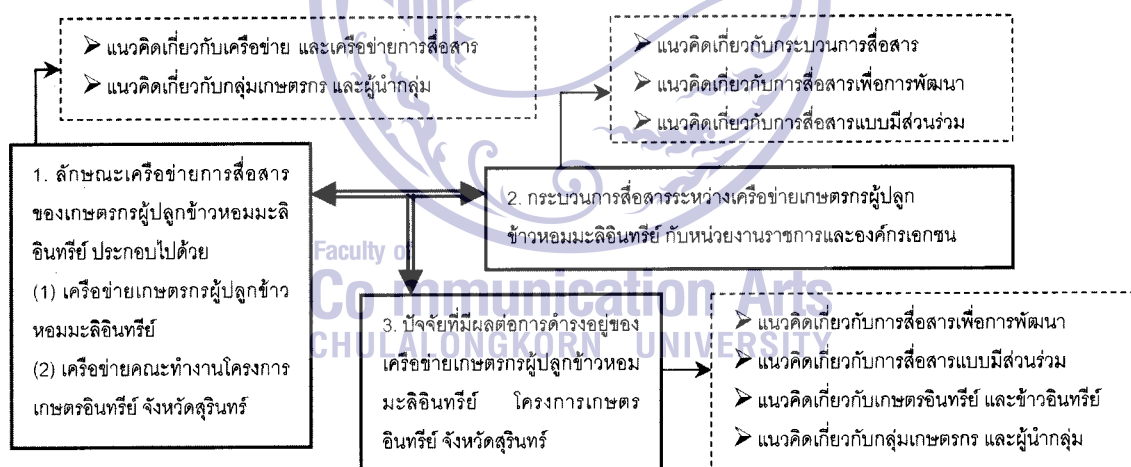
ข้าวอินทรีย์

กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (อ้างถึงใน www.ricethailand.go.th, 26 พฤษภาคม 2551) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ข้าวอินทรีย์ (Organic Rice) เป็นข้าวที่ได้จากการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นวิธีการผลิตที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีหรือสารสังเคราะห์ต่างๆ เป็นต้นว่า ปุ๋ยเคมี สารควบคุมการเจริญเติบโต สารควบคุมและกำจัดวัชพืช สารป้องกันกำจัดโรค แมลง สัตว์ศัตรูข้าวในทุกขั้นตอนการผลิตและในระหว่างการเก็บรักษาผลผลิต หากมีความจำเป็นแนะนำให้ใช้วัสดุจากธรรมชาติ และสารสกัดจากพืชที่ไม่มีพิษต่อคนหรือไม่มีสารตกค้างปนเปื้อนในผลผลิต ในดินและน้ำ

ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการรักษาสภาพแวดล้อม ทำให้ได้ผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพดี ปลอดภัยจากอันตรายของผลตกค้าง ส่งผลให้ผู้บริโภคมีสุขภาพดีและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจและเชื่อถือในระบบการผลิตและผลิตภัณฑ์ จำเป็นต้องผ่านการตรวจสอบและรับรองจากหน่วยตรวจสอบที่ได้มาตรฐาน

แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และข้าวอินทรีย์ ผู้วิจัยนำมาอธิบายถึงความสำคัญของกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมหลายๆ ด้าน อาทิ ข้าวที่ปลอดจากสารเคมี สุขภาพของผู้บริโภค การเลิกใช้สารเคมีในการทำนา การลดต้นทุนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในกับเกษตรกร

กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ว่ามีลักษณะรูปแบบของเครือข่ายและเครือข่ายการสื่อสารอย่างไร และกระบวนการสื่อสาร

ระหว่างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์กับหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ในเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงลึก (In-depth) โดยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร (Document Study)
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)
3. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview)
4. การสังเกตการณ์ (Observation)

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขอรายชื่อหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนที่ดำเนินงานร่วมกับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ และรายชื่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ที่สมัครเข้าร่วมมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) จากศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์และสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธกส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) โดยรายชื่อที่ได้รับ มีดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐของหน่วยงานราชการต่างๆ ทั้งระดับผู้กำหนดนโยบายและระดับปฏิบัติการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์
2. เจ้าหน้าที่ขององค์กรเอกชนที่ดำเนินงานร่วมกับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์
3. เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่สมัครเข้าร่วมมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ในปีการผลิต 2551/2552

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้ สามารถแบ่งผลการศึกษา ได้เป็น 3 ส่วนหลัก ประกอบด้วย

1. ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์
2. กระบวนการสื่อสารระหว่างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ กับหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน
3. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

ส่วนที่ 1 : ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบไปด้วย เครือข่ายหลักๆ ที่เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ คือ 1.) เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ 2.) เครือข่ายคณะทำงานโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ซึ่งทั้ง 2 เครือข่ายนี้ มีการติดต่อสื่อสารกัน ทั้งเป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ เนื่องจากสมาชิกของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ และเครือข่ายคณะทำงานโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ คือ หน่วยงานต่างๆ ที่ศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ได้ประสานขอความร่วมมือมาเป็นคณะทำงานเพื่อกำกับดูแลกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งลักษณะภายในเครือข่าย ประเภทของเครือข่าย และรูปแบบการสื่อสารของทั้งสองเครือข่าย มีดังนี้

1.1 เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

ลักษณะภายในของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบไปด้วย เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่รวมกลุ่มแบบเป็นทางการ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่รวมกลุ่มไม่เป็นทางการ และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์รายย่อย ซึ่งต่างก็มีลักษณะภายในกลุ่มและลักษณะเฉพาะบุคคลของเกษตรกรรายย่อยที่แตกต่างกันไป ดังนี้

- (1.) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่รวมกลุ่มแบบเป็นทางการ - เป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์การเกษตรที่เป็นทางการมีการจดทะเบียนจัดตั้งในชื่อ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.)

(2.) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่รวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ - เป็นเกษตรกรที่ภูมิลำเนาและมีแปลงนาอยู่ในตำบลเดียวกันและมีการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่รวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ คือ เกษตรกรในพื้นที่ตำบลสวาย โดยมีแกนนำของกลุ่ม คือ นายวัลลภ ทิสนาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลสวาย เป็นผู้ชักชวนพี่น้องเกษตรกรในพื้นที่ให้มาสมัครเป็นสมาชิกกับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

(3.) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่เป็นเกษตรกรรายย่อยในเขตอำเภอเมือง - เป็นเกษตรกรที่ความสนใจในการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์และต้องการขยายความรู้ส่งเสริมเรื่องการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงแปลงนา ให้หันมาผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์แบบมีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์หรือไม่รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ก็ได้ แต่เป็นการสนับสนุนเกษตรกรในพื้นที่เลิกใช้สารเคมีในการทำนา โดยใช้แปลงนาของตัวเองเป็นแปลงนาตัวอย่าง

ดังนั้น ประเภทของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการแบ่งประเภทของเครือข่าย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543) จึงอยู่ในเครือข่ายประเภท

- 1.) เครือข่ายในเชิงพื้นที่
- 2.) เครือข่ายในเชิงประเด็นที่สนใจร่วม ในเรื่องการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์และการเข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์
- 3.) เครือข่ายในเชิงวิชาชีพของสมาชิกกลุ่ม นั่นก็คือ อาชีพเกษตรกร
- 4.) เครือข่ายในเชิงระดับความเชื่อมโยง ที่เชื่อมโยงเกษตรกรภายในเครือข่ายด้วยกันเองและเชื่อมโยงกับเครือข่ายคณะกรรมการโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

การศึกษารูปแบบการสื่อสารภายในเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตร

อินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ โดยดูจากทิศทางการไหลของข้อมูล (Information flow) ที่เกิดขึ้นภายในเครือข่ายได้แก่

1.) การสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel Network) ที่เป็นรูปแบบการสื่อสารภายในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ที่รวมกลุ่มแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีแกนนำของกลุ่มจะเป็นศูนย์กลางในการสื่อสาร

2.) การสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) ที่เป็นรูปแบบการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์แบบรายกลุ่มและรายย่อยทั่วทั้งเครือข่าย

1.2 เครือข่ายคณะกรรมการโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

เครือข่ายคณะกรรมการโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ เกิดจากการประสานงานขอความร่วมมือให้หน่วยงานต่างๆ โดยศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ เข้ามาเป็นคณะกรรมการของโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์อย่างเป็นทางการ และแต่ละหน่วยงานมาร่วมงานกันในลักษณะเฉพาะกิจที่ภารกิจประจำของแต่ละหน่วยงานนั้นสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากทางโครงการฯ ซึ่งจากแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร (Communication Network Analysis) (ปรีชาต สถาปัตตานนท์, 2547) พบว่าองค์ประกอบหรือลักษณะภายในเครือข่ายคณะกรรมการโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบไปด้วย

(1.) กลุ่มแกนนำเครือข่ายคณะกรรมการ ได้แก่

(1.1) ศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ มีบทบาทในเชิงการสื่อสารเป็นฝ่ายควบคุมข้อมูล (Gate-keeper) และเป็นดาวเด่น (Star)

(1.2) สำนักงานเกษตรจังหวัดสุรินทร์ บทบาทในเชิงการสื่อสารเป็นสะพาน (Bridge)

(1.3) ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ ไม่มีบทบาทในเครือข่ายคณะกรรมการ แต่มีภารกิจหลักที่สนับสนุนโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

(2.) กลุ่มสมาชิกเครือข่ายคณะทำงาน ได้แก่

(2.1) สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองสุรินทร์ มีบทบาทในเชิงการสื่อสารเป็นสะพาน (Bridge)

(2.2) สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) มีบทบาทในเชิงการสื่อสารเป็นผู้ปลีควิว (Isolate role)

(2.3) สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) มี 2 บทบาทในเวลาเดียวกัน บทบาทแรกในเชิงการสื่อสารเป็นสะพาน (Bridge) และอีกบทบาทในเชิงการสื่อสารเป็นคนขอบข่าย (Boundary spanning)

(2.4) สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสุรินทร์ มีบทบาทในเชิงการสื่อสารเป็นล่าม (Liaison)

(3.) กลุ่มพันธมิตรของโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่

(3.1) สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดสุรินทร์

(3.2) ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสุรินทร์

(3.3) ศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ (CIM)

ดังนั้น ประเภทของเครือข่ายคณะทำงานโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการแบ่งประเภทของเครือข่าย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543) จึงอยู่ในเครือข่ายประเภท

1.) เครือข่ายในเชิงประเด็นที่สนใจร่วม คือ ประเด็นหลักด้านแผนยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ของจังหวัดสุรินทร์ โดยมีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นแนวทางในการขับเคลื่อน

2.) เครือข่ายในเชิงลักษณะภาคีที่ร่วมในเครือข่าย เป็นลักษณะภาคีเครือข่ายในแนวตั้ง เพราะเป็นการรวมกลุ่มระหว่างหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน โดยมีลักษณะที่เป็นทางการ

การศึกษารูปแบบการสื่อสารภายในเครือข่ายคณะทำงานโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ โดยดูจากทิศทางการไหลของข้อมูล (Information flow) ที่เกิดขึ้นภายในเครือข่าย ได้แก่

1.) การสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel Network) โดยมีศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ เป็นศูนย์กลางในการสื่อสาร

2.) การสื่อสารแบบลูกโซ่ (Chain Network) เนื่องจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) มีบทบาทในเชิงการสื่อสารเป็นผู้ปลีควิว (Isolate role) ที่ติดต่อสื่อสารกับศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์และสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า

ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) นอกจากนี้ ยังมีสำนักงานพาณิชย์จังหวัดสุรินทร์ ที่มีบทบาทในเชิงการสื่อสารเป็นล่าม (Liaison) อยู่ตรงกลางระหว่างโครงการกับผู้ประกอบการที่รับซื้อข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ นั่นก็คือ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) รวมทั้ง สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) ก็ยังมีบทบาทในเชิงการสื่อสารเป็นคนขอบข่าย (Boundary spanning) ในการเชื่อมกับผู้ประกอบการภายนอกจังหวัดสุรินทร์ ในการทำตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ส่วนที่ 2 : กระบวนการสื่อสารระหว่างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ กับหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน

ประเด็นการสื่อสารหลักๆ ที่เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ หน่วยงานราชการ และองค์กรเอกชนได้ทำการติดต่อสื่อสารกัน 5 ประเด็น ในกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ดังนี้

1. ประเด็นด้านการประชาสัมพันธ์โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

ทางโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ โดยศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ ได้นำนโยบายตลาดนำการผลิตมาประชาสัมพันธ์สู่เกษตรกรที่มีความพร้อมในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้มาเข้าร่วมโครงการฯ และได้ประสานความร่วมมือกับ

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองสุรินทร์และสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) เพื่อประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกเข้าไปหาเกษตรกรที่มีความพร้อมในการปลูกข้าวหอมมะลินิรภัยที่มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ให้มาเข้าร่วมโครงการในปีการผลิต 2551/2552

การติดต่อสื่อสารในประเด็นนี้เป็นการติดต่อสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการ (Formal Communication) และมีลักษณะการติดต่อสื่อสารแบบสองจังหวะ (Two – step flow Communication) ไปยังเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินิรภัยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เพื่อประชาสัมพันธ์ถึงรูปแบบของโครงการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ ในปีการผลิต 2551/2552 โดยเริ่มจากศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ที่เป็นศูนย์กลางข้อมูลของโครงการฯ ทำการติดต่อสื่อสารไปที่สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองสุรินทร์และสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) จากนั้น ทั้ง 2 หน่วยงานนี้ก็จะประชาสัมพันธ์รายละเอียดโครงการฯ สู่เกษตรกรในพื้นที่อำเภอเมือง

2. ประเด็นด้านการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินิรภัย

ในประเด็นด้านการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินิรภัย ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 ประเด็นด้านการรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ จะมีการคัดกรองรายชื่อเกษตรกรจากใบสมัครและการสัมภาษณ์เกษตรกรก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อให้การส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินิรภัยมีประสิทธิภาพตรงกลุ่มเป้าหมาย โดยสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองสุรินทร์จะเป็นฝ่ายคัดกรองเกษตรกรในเบื้องต้นก่อนจะส่งรายชื่อให้กับทางศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ เพื่อพิจารณาต่อไป และในส่วนของเกษตรกรที่ต้องการสมัครเป็นสมาชิกกับสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) นั้น ทาง สกต. จะทำการรับสมัครและพิจารณาคุณสมบัติของเกษตรกรเองเหมือนศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์

การติดต่อสื่อสารในลักษณะนี้เป็นการติดต่อสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการ (Formal Communication) ผ่านทางหนังสือราชการ คือ ใบสมัครเข้าร่วมโครงการฯ โดยเริ่มจากเกษตรกรในพื้นที่อำเภอเมือง ติดต่อสื่อสารผ่านทางเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ จากนั้นทางสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองก็จะรวบรวมข้อมูลเกษตรกรส่งไปยังศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์

ในส่วน of สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. จำกัด สุรินทร์ (สกต.) ก็เป็นการติดต่อสื่อสารในลักษณะนี้เป็นการติดต่อสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการ (Formal Communication) ผ่านทางหนังสือราชการ คือ ใบสมัครเข้าร่วมโครงการฯ โดยเริ่มจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินิรภัยในพื้นที่อำเภอเมือง ติดต่อสื่อสารโดยตรงไปที่สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) โดยผ่านช่องทางคือ เจ้าหน้าที่ของ สกต. เป็นผู้ประสานงานการสมัครเป็นสมาชิก

2.2 ประเด็นด้านการอบรมและส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินิรภัย

โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ต้องการให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบของโครงการฯ เจือจางการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) และการผลิตปัจจัยการผลิตที่เป็นอินทรีย์ใช้ในการปลูกข้าวหอมมะลินิรภัย จึงได้มีการจัดอบรมในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ให้กับเกษตรกรที่ผ่านการคัดเลือก โดยทางศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์และสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองสุรินทร์จะเป็นฝ่ายจัดการอบรมและส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินิรภัย ในส่วนของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) ก็ใช้วิธีการเดียวกันกับศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ด้วยเช่นกัน ซึ่งเจ้าหน้าที่ สกต. จะเป็นวิทยากรในการอบรมและส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินิรภัยให้กับเกษตรกรเอง

การติดต่อสื่อสารในประเด็นนี้เป็นการติดต่อสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการ (Formal Communication) ในรูปแบบการสื่อสารกลุ่มและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ระหว่างเจ้าหน้าที่จากศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ เจ้าหน้าที่ที่เกษตรอำเภอ และเกษตรกรที่มาเข้าร่วมการอบรมและส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ซึ่งช่องทางการติดต่อสื่อสารนั้น จะเป็นสื่อเฉพาะกิจที่เกี่ยวข้องกับการอบรมและการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์

ในส่วนของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. จำกัด สุรินทร์ (สกต.) การติดต่อสื่อสารในประเด็นนี้จะเป็นการติดต่อสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการ (Formal Communication) ในรูปแบบการสื่อสารกลุ่มและการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่ของ สกต. และเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของ สกต. คือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์กลุ่มสหกรณ์ สกต. ซึ่งช่องทางการติดต่อสื่อสารนั้น จะเป็นสื่อเฉพาะกิจที่เกี่ยวข้องกับการอบรมและการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ด้วยเช่นกัน

2.3 ประเด็นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เป็นพันธมิตร

โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นโครงการสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ ของจังหวัดสุรินทร์ โดยมีข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นผลผลิตทางการเกษตรที่นำมาเป็นผลผลิตอินทรีย์นำร่องโครงการฯ และในส่วนของหน่วยงานที่เป็นพันธมิตรกับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดสุรินทร์ มีภารกิจประจำในเรื่องการปรับปรุงบำรุงดินที่เสื่อมสภาพจากการใช้สารเคมีในพื้นที่ทางการเกษตร และศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสุรินทร์ มีภารกิจประจำในเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวออกจำหน่ายให้เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งทั้ง 2 หน่วยงานนี้ จะมีการประสานงานกับทางศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์สู่เกษตรกรในพื้นที่

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของพันธมิตรกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่อาจจะเป็นหรือไม่เป็นเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัด

สุรินทร์นั้น ทางสถานีพัฒนาที่ดินได้เข้าไปส่งเสริมกิจกรรมปรับปรุงบำรุงดินที่สอดคล้องกับการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โดยใช้เครือข่ายหมอดินอาสา เข้าไปส่งเสริมให้ความรู้เรื่องปรับปรุงบำรุงดินกับเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งการติดต่อสื่อสารจะอยู่ในรูปแบบการมีส่วนร่วมและการสื่อสารแบบเป็นทางการ

ในส่วนของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสุรินทร์ จะเป็นการสนับสนุนโดยตรงกับเกษตรกรที่เป็นหรือไม่เป็นสมาชิกของโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งการติดต่อสื่อสารระหว่างศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสุรินทร์กับเกษตรกรจะเป็นการสื่อสารทางเดียว โดยใช้สื่อเฉพาะกิจเป็นช่องทางการสื่อสารกับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรรับทราบถึงการเปิดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสุรินทร์

3. ประเด็นด้านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ขั้นตอนในการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ทางศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์จะเป็นผู้มอบหมายงานตรวจสอบแปลงนา ไปให้เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอผู้ซึ่งผ่านการอบรมหลักสูตรผู้ตรวจแปลงจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ให้เข้าไปตรวจแปลงนาของเกษตรกร ทั้งหมด 2 ครั้ง ใน 1 ปีการผลิต จากนั้นเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอจะทำการบันทึกผลการตรวจและส่งกลับมาที่ศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์เพื่อพิจารณาผลการตรวจและนำเข้าสู่ที่ประชุมของโครงการฯ ดังนั้นการติดต่อสื่อสารในลักษณะนี้จึงเป็นการติดต่อสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการ (Formal Communication) เกี่ยวกับประเด็นด้านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ในขั้นตอนการตรวจแปลงนา ระหว่างเจ้าหน้าที่ตรวจแปลงจากสำนักงานเกษตรอำเภอกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์

จากนั้น ทางศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ จะทำการสรุปผลร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นกองเลขานุการของโครงการฯ ในเรื่องพิจารณาสรุปจำนวนเกษตรกรที่ผ่านการตรวจแปลงนาและส่งผลการตรวจรับรองเกษตรกรในเบื้องต้นของโครงการฯ ไปยังสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) เพื่อให้ทางสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

มาทำการสุ่มตรวจเกษตรกรที่ผ่านการรับรองเบื้องต้นจากทางโครงการฯ จากนั้น ทางสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ก็จะออกไปรับรองผลให้กับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นผลยืนยันกลับมาทางโครงการฯ เป็นรอบสุดท้ายในปีการผลิตนั้น ดังนั้น การติดต่อสื่อสารในลักษณะนี้จึงเป็นการสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการ (Formal Communication) เกี่ยวกับประเด็นด้านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ระหว่างโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ โดยศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ กับ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)

ในส่วนของการสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) ก็ทำการตรวจสอบแปลงนาของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกในรูปแบบเดียวกันกับศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์เช่นกัน จากนั้นการสรุปผลการรับรองเบื้องต้นให้กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกและส่งผลไปยังสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) และทางสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ก็จะมาทำการสุ่มตรวจเกษตรกรที่ผ่านการรับรองเบื้องต้นของสกต. และทำการพิจารณาเพื่อออกใบรับรองการผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ให้กับทางสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) เป็นรอบสุดท้ายในปีการผลิตนั้น ดังนั้น การติดต่อสื่อสารในลักษณะนี้จึงเป็นการสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการ (Formal Communication)

4. ประเด็นด้านการตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์

ทางโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ได้ลงนามในบันทึกความร่วมมือการซื้อขายล่วงหน้าข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ กับ 4 ผู้ประกอบการในจังหวัดสุรินทร์ ในการรับซื้อข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ในราคาที่สูงกว่าราคาข้าวทั่วไป โดยมีสำนักงานพาณิชย์จังหวัดสุรินทร์เป็นหน่วยงานเชื่อมประสานทำข้อตกลงสัญญาในเรื่องนี้

ทางโครงการฯ ได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอทำการประชาสัมพันธ์เรื่องนี้สู่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาด

ลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ของผู้ประกอบการที่รับซื้อข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ก็ทำการประชาสัมพันธ์เรื่องนี้อย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน

เมื่อเกษตรกรทราบว่าผลผลิตของตนเองนั้นผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) แล้ว ก็สามารถนำผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไปขายให้กับผู้ประกอบการที่ได้ลงนามในบันทึกความร่วมมือการซื้อขายล่วงหน้าข้าวหอมมะลิอินทรีย์กับทางโครงการฯ

การติดต่อสื่อสารในประเด็นด้านการตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ กับ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) และเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ

5. ประเด็นด้านการติดตามประเมินผลโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ จะมีการติดตามประเมินผลเกษตรกรที่มาร่วมโครงการฯ ทั้งเกษตรกรที่ผ่านและไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ทุกๆ ปีการผลิต เพื่อหาข้อบกพร่องของโครงการฯ ที่เกิดกับภาคเกษตรกร โดยเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอจากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองสุรินทร์ เป็นฝ่ายติดตามประเมินผลเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ รวมทั้งสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ จำกัด (สกต.) ก็ได้ทำการติดตามประเมินผลเกษตรกรที่เป็นสมาชิกด้วยเช่นกัน

การติดต่อสื่อสารในประเด็นการติดตามประเมินผลเป็นการติดต่อสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการระหว่างเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ กับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่เข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ปีการผลิต 2551/2552 รวมทั้งการติดตามประเมินผลของสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. สุรินทร์ กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิก ปีการผลิต 2551/2552 ก็เป็นการติดต่อสื่อสารในประเด็นการติดตามประเมินผลที่เป็นการติดต่อสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการด้วยเช่นกัน

**ส่วนที่ 3 : ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของ
เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการ
เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์**

**1. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่าย
เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตร
อินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์**

**1.1 ปัจจัยด้านโครงการเกษตรอินทรีย์จังหวัด
สุรินทร์**

(1.) ผู้บริหารและนโยบายของโครงการเกษตรอินทรีย์
จังหวัดสุรินทร์ - คณะทำงานฝ่ายที่ปรึกษาที่กลุ่มผู้บริหาร
ของโครงการฯ ซึ่งประกอบไปด้วย ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด
(ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์)
คือ ผู้กำหนดนโยบายเพื่อกำหนดปัญหาที่เกิดขึ้นกับ
เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และสำนักงาน
เกษตรจังหวัดสุรินทร์และศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ เป็น
หน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอม
มะลิอินทรีย์ในพื้นที่และทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับ
เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นอย่างดี
ดังนั้น นโยบายที่กำหนดออกมานั้นจึงสอดคล้องกับ
ความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์

(2.) โครงสร้างการดำเนินงานของโครงการเกษตร
อินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ที่เป็นรูปแบบเครือข่ายคณะ
ทำงานที่เป็นทางการ - การประสานความร่วมมือกับ
หน่วยงานที่มีภารกิจประจำเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้เข้ามาเป็น
เครือข่ายคณะทำงานที่ครอบคลุมทุกระบวนการผลิต
ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เพื่อการส่งเสริมเกษตรกรที่เข้าร่วม
โครงการฯ ให้สามารถผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้ผ่าน
มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้อย่างต่อเนื่องทุกปีการผลิต
รวมทั้งกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีการ
รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์นั้นมีประสิทธิภาพ

(3.) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่
เป็นเครือข่ายคณะทำงานของโครงการเกษตรอินทรีย์
จังหวัดสุรินทร์ - ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการผลิต
ข้าวหอมมะลิอินทรีย์นั้น ต้องมีหน่วยงานมากกว่า
1 หน่วยงาน เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ เพื่อให้
แต่ละขั้นตอนของกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์
สามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่องทุกปีการผลิต

(4.) การมีส่วนร่วมระหว่างโครงการเกษตรอินทรีย์
จังหวัดสุรินทร์ กับหน่วยงานที่เป็นพันธมิตร - การมี
ส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานที่เป็นพันธมิตรกับโครงการ
เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ก็เป็นส่วนสำคัญในการ
ส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้กับเกษตรกรใน
พื้นที่และเป็นส่วนผลักดันให้เกษตรกรมาสมัครเข้าร่วม
โครงการฯ เนื่องจากกิจกรรมที่หน่วยงานที่เป็นพันธมิตร
ส่งเสริมให้กับเกษตรกร ส่วนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
และทิศทางการดำเนินงานของโครงการฯ

(5.) กลยุทธ์ในการจูงใจให้เกษตรกรมาเข้าร่วม
โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ - กลยุทธ์การ
สร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรมาเข้าร่วมโครงการฯ เป็น
ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ
อินทรีย์สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้และส่งผลการเพิ่ม
จำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์พร้อมทั้ง
การขยายพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในการผลิต
ต่อไป ซึ่งกลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการจูงใจเกษตรกร ก็คือ
“ราคา” ที่เอามาเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรมาเข้าร่วม
โครงการฯ เพราะด้วยการจัดทำตลาดกลางซื้อขายล่วงหน้า
กับองค์กรเอกชนรับซื้อผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่
ผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ใน
ราคาที่สูงกว่าราคาข้าวทั่วไป

(6.) กิจกรรมของโครงการฯ ที่สนับสนุนกระบวนการ
ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ แบบมีการรับรองมาตรฐาน
เกษตรอินทรีย์ - ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ดังนี้

- การสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่อง มาตรฐาน
เกษตรอินทรีย์
- กิจกรรมที่สนับสนุนปัจจัยการผลิตข้าวหอมมะลิ
อินทรีย์
- กิจกรรมที่ประชาสัมพันธ์สินค้าข้าวหอมมะลิ
อินทรีย์ต่อผู้บริโภค

**1.2 ปัจจัยด้านเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอม
มะลิอินทรีย์**

(1.) การพึ่งพาตนเองของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอม
มะลิอินทรีย์ในเรื่องการลดต้นทุนการผลิต - การผลิตผล
ผลิตที่เป็นอินทรีย์ขึ้นใช้เองในนา เช่น ปุ๋ยคอกจาก
มูลสัตว์เลี้ยง โดยการนำเศษวัสดุเหลือใช้ในท้องนา

มาหมุนเวียนใช้ในการผลิตปัจจัยการผลิตพวกนี้ ทำให้เกิดการลดต้นทุนการผลิตเป็นการลดรายจ่ายในการลงทุนทำนาให้กับเกษตรกร และเกษตรกรต้องมีอุดมการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์ด้วย โดยการเลิกใช้สารเคมีในการทำอย่างสิ้นเชิง

(2.) การมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกภายในเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ - การมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกในการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับวิธีการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ สามารถช่วยให้เกษตรกรนำไปใช้เป็นวิธีการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพ และถูกต้องตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ในส่วนของเกษตรกรรายย่อยนั้น จะเป็นฝ่ายนำความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ที่ตนเองปฏิบัติแล้วเห็นผลส่งต่อไปถึงเกษตรกรที่มีแปลงนาติดกันโดยหรือเกษตรกรที่ยังไม่เคยเข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ มาก่อน ให้เห็นข้อดีและประโยชน์ที่ได้จากการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์

(3.) ความต่อเนื่องในการเป็นสมาชิกโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ - เพื่อให้ผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรจะต้องทำตามกฎระเบียบของทางโครงการฯ อย่างเคร่งครัดและสมัครเป็นสมาชิกกับทางโครงการฯ ติดต่อกันทุกปีการผลิต เพื่อรักษาระดับกำลังการผลิตและการขยายพื้นที่การผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์

(4.) การให้ความร่วมมือของเกษตรกรต่อกฎระเบียบและกิจกรรมของโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ - การให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ โดยเฉพาะผู้ตรวจแปลงนาที่เป็นเจ้าหน้าที่จากทางโครงการฯ ส่งมาเยี่ยมเกษตรกรที่แปลงนาและตรวจสอบการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกร ถ้าเกษตรกรให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ความเป็นไปได้ที่ผลผลิตผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ก็มีโอกาสสูง นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โครงการฯ จัดขึ้นเพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์

(5.) การมีส่วนร่วมระหว่างเกษตรกรกับหน่วยงานที่เป็นพันธมิตรกับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ -

กิจกรรมที่ทางหน่วยงานที่เป็นพันธมิตรกับทางโครงการฯ จัดขึ้น จะเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมไปในทิศทางเดียวกับโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ โดยจะเปิดโอกาสให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ เช่น กิจกรรมของสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดสุรินทร์

(6.) ความมั่นคงในฐานะทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการเลิกใช้สารเคมีในการทำนา - เมื่อเกษตรกรมาเข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของโครงการฯ อย่างเคร่งครัดแล้ว เกษตรกรจะไม่ต้องพบกับปัญหาการขึ้นราคาของสารเคมี และถ้าเกษตรกรสามารถผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้ผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้ สิ่งตามมา ก็คือ ราคาข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีราคาสูงกว่าราคาข้าวทั่วไป

1.3 ปัจจัยด้านชุมชนและบริบทแวดล้อม

(1.) ความปลอดภัยจากสารเคมีและการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย - ประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับจากการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เช่น ความปลอดภัยจากการที่ไม่ต้องสารเคมีที่ใช้ในการทำนา การบริโภคข้าวที่ปลอดภัยจากสารเคมี และลดความเสี่ยงต่อการเป็นโรคที่เกิดจากสารเคมี รวมทั้งยังส่งผลดีต่อผู้บริโภคข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เพราะพวกเขาจะได้รับประทานข้าวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและปราศจากสารเคมี

(2.) กระแสความตื่นตัวของผู้ประกอบการและผู้บริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ - โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ จัดทำตลาดซื้อขายข้าวหอมมะลิอินทรีย์ล่วงหน้ากับ 4 ผู้ประกอบการในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้เกิดกระแสการตื่นตัวของผู้ประกอบการสินค้าเกษตรอินทรีย์ภายนอกจังหวัดสุรินทร์ และมีการสั่งจองผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ล่วงหน้าเป็นจำนวนมาก เป็นแนวโน้มที่บอกว่าเกิดการขยายตัวของกลุ่มผู้บริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์

(3.) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน - ถึงแม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีเครื่องจักรจะเข้ามามีอิทธิพลต่อการทำนา แต่ในบางขั้นตอนของการทำนานั้นยังต้องใช้แรงงานคนอยู่ เพราะความสามารถของเครื่องจักรเทียบไม่ได้กับการใช้แรงงานคน อย่างเช่น การหว่านข้าว

การปักดำ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การกำจัดศัตรูพืช และการเก็บเกี่ยวข้าว เพราะในขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ แรงงานคนจะทำให้ผลผลิตข้าวที่ได้มีคุณภาพดีกว่าการใช้เครื่องจักร การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา เกิดการพึ่งพาอาศัยกันอย่างต่อเนื่อง เพราะเกษตรกรต้องปลูกข้าวทุกปี

(4.) ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม - การปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ จะช่วยทำให้ความสมบูรณ์ของธรรมชาติในท้องถิ่นกลับคืนมา ดินที่ใช้ในการปลูกข้าวกลับมาอุดมสมบูรณ์ สัตว์น้ำที่เคยมีอยู่ในท้องถิ่นเพิ่มจำนวนมากขึ้น และกลายเป็นอาหารให้กับเกษตรกรบริโภคในครัวเรือน

(5.) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในการรับรองการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ - การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เป็นส่วนสำคัญอย่างมากต่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เพราะเป็นส่วนที่จะบอกไปถึงผู้บริโภคถึงคุณภาพของผลผลิต รวมทั้งความน่าเชื่อถือขององค์กรที่ให้การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ก็มีความสำคัญมากด้วยเช่นกัน ซึ่ง ณ ปัจจุบัน สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ถือว่าเป็นองค์กรเอกชนภายในประเทศไทยรายเดียวที่ผู้บริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่ยอมรับ

2. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงอยู่ของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

2.1 ปัจจัยด้านโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

(1.) การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารและนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร - การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ระดับผู้กำหนดนโยบายของโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ นั้นขึ้นอยู่กับระบบราชการ เมื่อมีส่วนกลางมีคำสั่งการแต่งตั้งหรือโยกย้ายและผู้บริหารถึงเวลาที่ต้องเกษียณอายุราชการ การดำเนินงานของโครงการฯ ก็อาจจะไม่ต่อเนื่อง นโยบายที่มีอยู่อาจจะไม่ถูกสานต่อ ปัญหาที่มีอยู่เดิมภายในโครงการฯ อาจจะไม่ได้ถูกแก้ไข รวมทั้งอาจจะส่งผลถึงนโยบายที่ไม่สอดคล้องต่อความต้องการของเกษตรกรด้วยเช่นกัน

(2.) การบริหารงบประมาณที่ใช้ในโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ - งบประมาณที่นำมาบริหารจัดการอาจจะไม่ครอบคลุมกับเกษตรกรทั้งโครงการ เนื่องจากการเข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ เกษตรกรไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ เลย ตลอดทั้งโครงการฯ แต่ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อเกษตรกรมาสมัครเข้าร่วมโครงการฯ เป็นจำนวนมาก การสนับสนุนงบประมาณอาจจะไม่สอดคล้องกับจำนวนเกษตรกร ทำให้การบริหารงานของโครงการฯ ขาดประสิทธิภาพ

(3.) เจ้าหน้าที่ไม่พอสอดคล้องกับจำนวนเกษตรกรและขาดการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง - การส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้กับเกษตรกรที่เป็นโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ นั้นเป็นภาระหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นมาให้กับเจ้าหน้าที่เกษตรกรอำเภอซึ่งโดยปกติก็มีหน้าที่ประจำที่ล้นมืออยู่แล้ว เป็นผลให้งานส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ

(4.) การบริหารจัดการที่ล่าช้าของโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ - เนื่องจากว่า เกษตรกรต้องใช้ใบรับรองตัวนี้ไปประกันกับทางผู้ประกอบการรับซื้อข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เพื่อยืนยันว่าข้าวที่พวกเขาผลิตได้เป็นข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 100% แต่ด้วยความล่าช้าของการออกไปรับรองการผ่านมาตรฐานของผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้เกษตรกรทำให้เกษตรกรนำข้าวไปเทขายหน้าโรงสีก่อนและได้ราคาต่ำกว่าข้าวทั่วไป แทนที่เกษตรกรจะได้ขายข้าวในราคาที่สูงกว่าตามที่โครงการฯ ได้กำหนดนโยบายตลาดนำการผลิตออกมา

2.2 ปัจจัยด้านเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์

(1.) เกษตรกรยังยึดติดอยู่กับการใช้สารเคมีในการทำนา และยังไม่เห็นประโยชน์ของการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ - การปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์จะมีความยุ่งยากในเรื่องการผลิตปัจจัยการผลิตมาลงนา เช่น ต้องเสียเวลาหาส่วนผสมมาทำปุ๋ยหมัก ต้องมาผลิตน้ำหมักสมุนไพรเพื่อฉีดไล่แมลงศัตรูพืช เกษตรกรที่ไม่มีความอดทนกับเรื่องพวกนี้ ก็ถอดใจกลับไปใช้สารเคมีทำนาเหมือนเดิม

(2.) เกษตรกรยังไม่เข้าใจเรื่องของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ - ความเคยชินในวิธีการปลูกข้าวแบบดั้งเดิมที่เคยใช้สารเคมีในการทำนามาก่อน เมื่อมาเข้าร่วมโครงการฯ และกฎระเบียบของโครงการฯ มีมากกว่าการไม่ใช้สารเคมีในการทำนา จึงเป็นผลให้ผลผลิตของเกษตรกรไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และอาจจะถอดใจไม่เข้าร่วมโครงการฯ ในปีการผลิตต่อไป

(3.) เกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตไม่สามารถกำหนดราคาข้าวได้ - เป็นปัญหาที่เป็นรากเหง้าของสังคมเกษตรกรไทย คือ เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาข้าวได้เลย ทั้งๆที่เป็นผู้ผลิต เนื่องจากเกษตรกรไม่มีทุนในการที่จะแปรรูปข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสารและไม่สามารถความสามารถในการทำตลาด เป็นสาเหตุให้เอกชนที่มีทุนในการรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรนั้นมียอำนาจต่อรองในเรื่องราคา

2.3 ปัจจัยด้านชุมชนและบริบทแวดล้อม

สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์ - สภาพพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ เป็นดินปนทราย ไม่เก็บกักน้ำ และจังหวัดสุรินทร์อยู่ในเขตชลประทานเพียง 3% รวมทั้งแหล่งน้ำในธรรมชาติก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร การปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์ที่เป็นการทำงานป็นันต้องอาศัยน้ำฝนในการทำนา ซึ่งตรงนี้ก็เป็อุปสรรคที่สำคัญต่อเกษตรกร เพราะเกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์ได้เลยว่า จะเกิดฝนแล้งหรือน้ำท่วม และปริมาณผลผลิตที่ได้ในแต่ละปีก็ขึ้นอยู่กับน้ำฝนที่ได้ในแต่ละปี ถ้าฝนดีตกมาสม่ำเสมอผลผลิตข้าวก็จะดีตามไปด้วย ถ้าฝนแล้งทั้งช่วงนานก็ส่งผลให้ผลผลิตข้าวลดจำนวนลง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ ที่ประกอบไปด้วย 2 เครือข่าย ดังนี้

1.1 เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ - ลักษณะภายในของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบไปด้วย

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์ที่รวมกลุ่มแบบเป็นทางการ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์ที่รวมกลุ่มไม่เป็นทางการ และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์รายย่อย ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549 : 155-156) ที่กล่าวว่า “เครือข่าย” เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นจากการเชื่อมโยงกันของบุคคลหลายคนผ่านเรื่องราวที่ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมว่าเป็นพวกเดียวกันและ/หรือมีเป้าหมายในการกระทำอะไรบางอย่างร่วมกัน เครือข่ายอาจหมายถึง องค์กรที่มีการจัดตั้งแบบเป็นทางการและมีวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติการชัดเจน หรืออาจเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติสอดคล้องกับวิถีชีวิตตามปกติของชุมชน โดยเครือข่ายที่มีการจัดตั้งมักมีประเด็นการสื่อสารที่ค่อนข้างชัดเจน ส่วนเครือข่ายทางสังคมมักมีประเด็นการสื่อสารที่หลากหลายครอบคลุมทั้งเรื่องราวเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง

1.2 เครือข่ายคณะทำงานโครงการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ - ลักษณะเครือข่ายคณะทำงานโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ เกิดจากการประสานงานของความร่วมมือให้หน่วยงานต่างๆ ของศูนย์ปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ เข้ามาเป็นคณะทำงานของโครงการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์อย่างเป็นทางการ และแต่ละหน่วยงานมาร่วมงานกันในลักษณะเฉพาะกิจที่ภารกิจประจำของแต่ละหน่วยงานนั้นสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากทางโครงการฯ สอดคล้องกับ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 305) ที่กล่าวว่า เครือข่าย คือ การเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยแต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตน การเชื่อมโยงเครือข่ายนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็นหรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน เครือข่ายความร่วมมือเป็นไปได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล องค์กรและสถาบัน อาจมีขอบข่ายและขนาดตั้งแต่เล็กๆ ภายในชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศและระหว่างประเทศ

2. กระบวนการสื่อสารระหว่างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ กับหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน

ประเด็นที่ 1 : องค์ประกอบของการสื่อสาร ประกอบไปด้วย (1) ผู้ส่งสารและผู้รับสาร ได้แก่ หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน พันธมิตรของโครงการฯ และ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ทั้งนี้ผู้ส่งสารและผู้รับสารอาจเป็นคนเดียวกัน โดยทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารในการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อสารที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมในเรื่องการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารจะทำหน้าที่สลับกันไปมา (2) สาร ซึ่งเป็นประเด็นเนื้อหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการสื่อสารระหว่างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ กับหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน ในการถ่ายทอดข้อมูลในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ (3) สื่อหรือช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ หนังสือราชการ สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2549) กล่าวว่า การเปิดเสรีคำว่าสื่อ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารนั้น มิได้หมายความว่าเฉพาะสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ เท่านั้น หากแต่คำว่าสื่อ นั้น มีมากมายหลายประเภท เช่น สื่อบุคคล เช่น พระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ฯลฯ สื่อพื้นบ้าน/สื่อประเพณี ที่มีอยู่ในทุกภาคของประเทศ และหมายรวมถึงตั้งแต่สื่อการแสดงไปจนถึงบรรดาประเพณีพิธีกรรมต่างๆ สื่อเฉพาะกิจ/สื่อเฉพาะกาล/สื่อเฉพาะกลุ่ม อันหมายถึง สื่อที่มีลักษณะเฉพาะๆ ในแง่มุมใดมุมหนึ่ง

ประเด็นที่ 2 : รูปแบบของการสื่อสาร ประกอบไปด้วย การสื่อสารทางเดียว การสื่อสารสองทาง อย่างเป็นทางการ การสื่อสารสองทางอย่างไม่เป็นทางการ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการสื่อสารกลุ่ม นอกจากนี้ในกระบวนการสื่อสารดังกล่าวนี้มีผู้ส่งสารและผู้รับสาร

ที่มีความหลากหลาย ทั้งที่เป็นหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน หน่วยงานที่เป็นพันธมิตรโครงการฯ และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ รวมทั้งประเด็นในการสื่อสารมีลักษณะเฉพาะเจาะจงในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ส่งผลให้สื่อหรือช่องทางในการสื่อสารถูกใช้ในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงตามประเด็นการสื่อสารไปด้วย เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของการสื่อสารในประเด็นต่างๆ

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์

ประกอบไปด้วย (1) ปัจจัยด้านโครงการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ เช่น ผู้บริหารและนโยบายของโครงการฯ การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เป็นเครือข่าย คณะทำงานของโครงการฯ การมีส่วนร่วมระหว่างโครงการฯ กับหน่วยงานที่เป็นพันธมิตร กลยุทธ์ในการจูงใจให้เกษตรกรมาเข้าร่วมโครงการฯ และกิจกรรมของโครงการฯ ซึ่งสามารถส่งผลให้เกษตรกรมีแรงจูงใจในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐานในทุกๆ ปี การผลิต (2) ปัจจัยด้านเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เช่น การพึ่งพาตนเองของเกษตรกรเรื่องการลดต้นทุนการผลิต การมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกภายในเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และการให้ความร่วมมือของเกษตรกรต่อกฎระเบียบและกิจกรรมของโครงการฯ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับความพร้อมของเกษตรกรในฐานะผู้ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ (3) ปัจจัยด้านชุมชนและบริบทแวดล้อม เช่น ความปลอดภัยจากสารเคมีและการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในการรับรองการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ซึ่งเป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรมีกำลังใจในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในปีการผลิตต่อไป รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของพื้นที่การผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ และการลด-ละ-เลิก การใช้สารเคมีอย่างสิ้นเชิงในภาคเกษตรกรรม

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. **สื่อสารเพื่อโลกสวย : บทเรียนจากการสื่อสารเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : เซเว่น พรินติ้ง กรุ๊ป, 2549.

ชนวน รัตนะวราหะ. **เกษตรอินทรีย์.** กรุงเทพมหานคร : กลุ่มพัฒนาระบบการจัดการสหกรณ์ด้านพืชผักไม้ผล กองสหกรณ์การเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, 2545.

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. **กว่าจะเป็นโรงสีชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์, 2543.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ. **การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.** พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : อูษาการพิมพ์, 2546.

วิจิตร อวาทกุล. **หลักการส่งเสริมการเกษตร.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2535.

ภาษาอังกฤษ

Leavitt H. J., **Managerial Psychology.** Chicago. The University of Chicago Press, 1964.

Monge P. & Contrator N., **Handbook of Organization Communication.** C.A. : Sage, 1997.

Uphoff, N. **Local Institutional Development.** West Hartford. Connecticut : Kumarian Press, 1986.

White S. A.. With K. Sadamandoman, Nair and Joseph Ashcroft. **Participatory Communication: Working for Change and Development.** New Delhi: Sage, 1993.

Wookey, B. R., **The Story of Organic Farm.** New York : Basil Blackwell, 1987.

ดัชนีผู้แต่ง / ชื่อเรื่อง

ภาษาไทย

กรรณิกา เชาว์วัฒนกุล. “การก่อตัว วิถีชีวิต และปฏิภานในช่วงวิกฤตของชุมชนท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ตเว็บไซต์
เทรคกิ้งไทยคอตคอม”. ฉบับที่ 1 2552, 106-130.

กาญจนา แก้วเทพ. “สัมพันธบท” (Intertextuality): เหล้าเก่าในขวดใหม่ในสื่อสารศึกษา”. ฉบับที่ 2 2552, 1- 29.

กาญจนา แก้วเทพ. “โทรทัศน์กับวัฒนธรรมแห่งเวลา”. ฉบับที่ 4 2552, 162-180.

กาญจนา โชคเหรียญสุขชัย. การเปิดรับข่าวสาร ความตระหนักรู้ และรูปแบบการดำเนินชีวิตของเยาวชนไทย
เกี่ยวกับ “ภาวะโลกร้อน”. ฉบับที่ 4 2552, 109-125.

กฤษณา กาญจนเพ็ญ. “ผลกระทบของความสัมพันธ์ฉันคนรักต่อการสื่อสารในองค์กร”. ฉบับที่ 3 2552, 86-99.

กุลนารี เสือโรจน์ และกาญจนา แก้วเทพ. “การบริหารจัดการจุลปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนปฐมนิเทศเพื่อการพัฒนา
สู่ความยั่งยืน”. ฉบับที่ 4 2552, 45-59.

หมอนทัย บุญฝึก และปาริชาติ สถาปิตานนท์. “เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารของโครงการอนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเล
กองทัพเรือ”. ฉบับที่ 1 2552, 85-105.

จิตติรัตน์ อีสริยคุณานนท์ และม.ล.วิภาธร จิรประวัติ. “จรรยาบรรณวิชาชีพโฆษณาของโฆษณาที่มีกลุ่มเป้าหมาย
เป็นเด็ก”. ฉบับที่ 2 2552, 76-116.

นวพร สุคัมภีรานนท์ และรุ่งนภา พิตรปรีชา. “การใช้ความรู้ การรู้จัก และภาพลักษณ์ตราสินค้าในการสร้างคุณค่า
ตราสินค้าเครื่องสำอางชั้นนำในประเทศไทย”. ฉบับที่ 2 2552, 163-178.

นิภาพรณ แก้วสุวรรณ. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกสาขาวิชาของนิสิตคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย”. ฉบับที่ 3 2552, 140-155.

นนทยา หงษ์รัตน์ และปรมะ สตะเวทิน. “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียน
ชาวนา จังหวัดสุพรรณบุรี”. ฉบับที่ 1 2552, 71-84.

บุษฎี เหล้ามานะเจริญ. “การสื่อสารอัตลักษณ์ผ่านตราสัญลักษณ์ขององค์การนาครไทย”. ฉบับที่ 3 2552,
118-130.

เบญจวรรณ ชื้อสัตย์ และสรารุณ อนันตชาติ. “ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรกับภาพลักษณ์และชื่อเสียงของ
ตราสินค้าฮอนด้า”. ฉบับที่ 1 2552, 131-159.

ประยูทธ วรรณอุดม. “กระบวนการต่อรองของหมอลำและผู้ชมหมอลำที่มีต่อบทบาทและอิทธิพลของระบบ
อุตสาหกรรมวัฒนธรรม”. ฉบับที่ 4 2552, 1-26.

พัชรินทร์ พัฒนบุญไพบูลย์ และสรารุณ อนันตชาติ. “อิทธิพลของภาพลักษณ์องค์กรต่อการขยายตราสินค้า
บริการ”. ฉบับที่ 2 2552, 117-147.

- พัทธพีร์ มะลิสวรรณ. “กระบวนการสื่อสารในการจัดเทศกาลทางสังคมของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า”. ฉบับที่ 2 2552, 60-75.
- พุดิรัตน์ กมลชัยสกุล. “รูปแบบการสื่อสารธรรมะเพื่อเยาวชนผ่านเว็บไซต์”. ฉบับที่ 1 2552, 39-51.
- พีรภา สุวรรณโชติ และกาญจนา แก้วเทพ. “การสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง และการเรียนรู้คุณค่าทางบวกจากศิลปินนักร้องเกาหลีของกลุ่มแฟนคลับ”. ฉบับที่ 4 2552, 60-78.
- พรพิมล สงกระสันต์. “ประสิทธิผลของการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ศาลาโดนดของประชาชนในจังหวัดเพชรบุรี”. ฉบับที่ 4 2552, 79-98.
- ภัญญารินทร์ อิงกุลานนท์. “สถานภาพวิชาชีพและกระบวนการสื่อสารของผู้ฝึกสอนการแสดงกับนักแสดงในสื่อละครเวที ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และภาพยนตร์โฆษณา”. ฉบับที่ 3 2552, 70-85.
- ภัททิรา วิริยะสกุลธรรม และกาญจนา แก้วเทพ. “บทบาทสื่อพิธีกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำป่าสักของชาวไทย-ยวนอำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี”. ฉบับที่ 4 2552, 27-44.
- ยุรนนท์ ตามกาล. “การสื่อสารในการฟื้นฟูสภาพจิตใจเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน”. ฉบับที่ 3 2552, 100-117.
- รวงคณา รัตนประสิทธิ์. “การรับรู้ภาพลักษณ์และการนำเสนอตนเองในด้านหน้าที่การงานของผู้หญิงโสด”. ฉบับที่ 2 2552, 46-59.
- วัชรนา บุรีศรี และพัชนี เชยจรรยา. “กระบวนการและเครือข่ายการสื่อสารเพื่อการจัดการสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอุทยานแห่งชาติตะรุเตาและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว”. ฉบับที่ 2 2552, 148-162.
- วรรณวิภา หาญสันเทียะ และประมะ สตะเวทิน. “การเปิดรับข่าวสาร และปัจจัยที่มีผลต่อการใช้น้ำมัน E20 ของผู้ขับรถยนต์ในเขตกรุงเทพมหานคร”. ฉบับที่ 4 2552, 126-142.
- วิลาวรรณ แก้วอ่อน และวรรณ องค์กรรักษา. “ภาพลักษณ์ร้านอาหารไทยในสายตาชาวอเมริกัน”. ฉบับที่ 4 2552, 99-108.
- วีรศ อุโฆษผล. “การสื่อสารในกระบวนการให้การปรึกษาเพื่อการค้นหาตัวเองของนิสิตคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”. ฉบับที่ 1 2552, 22-38.
- ศศิญา ประยูรหงษ์ และสราวุธ อนันตชาติ. “ชุมชนตราสินค้าและความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับตราสินค้า”. ฉบับที่ 1 2552, 160-195.
- สรพรเพชญ์ ภูมิรินทร์ และพัชนี เชยจรรยา. “กลยุทธ์และกระบวนการรณรงค์โครงการ อย.น้อย ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการในเขตกรุงเทพมหานคร”. ฉบับที่ 1 2552, 52-70.
- สวรรณยา แก้วมีชัย. “กระบวนการสื่อสารระหว่างผู้กำกับกับการขับร้องและนักร้องเพื่อพัฒนาการสำหรับการบันทึกเสียงเพลงไทยสากล”. ฉบับที่ 3 2552, 52-69.
- สินีนาง สว่างใจธรรม. “การวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาการประชาสัมพันธ์ของเว็บไซต์บริษัทผลิตรายการโทรทัศน์”. ฉบับที่ 3 2552, 131-139.

สุชาดา แสงดวงดี และรุ่ง ศรีอัญญาพร. “การพัฒนาอาจารย์สาขานิเทศศาสตร์ในประเทศไทย”. ฉบับที่ 1 2552, 1-21.

สุมาลี อำนวยพร. “กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ข้ามชาติของสตาร์บัคส์และแทตสันคิต วิถีชีวิตของผู้รับสาร 5 ประเทศ”. ฉบับที่ 2 2552, 179-188.

เสริมศิริ นิลดำ และดวงกมล ชาติประเสริฐ. “คุณค่าข่าวในภาวะวิกฤตทางสังคม”. ฉบับที่ 3 2552, 1-22.

หนึ่งหทัย ขอมผลกลาง. “ความสำคัญของการศึกษากระบวนการทัศน์ด้านการสื่อสารสุขภาพของไทย”. ฉบับที่ 2 2552, 30-45.

อุมาพร ภักดีวงศ์ และม.ล.วิภูราร จิระประวัติ. “ทัศนคติและความต้องการการกำกับดูแลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการสื่อสารการตลาดในโรงเรียน”. ฉบับที่ 3 2552, 23-51.

ภาษาอังกฤษ

Nuchada Dumrongsiri. “An Analysis of Support Goals : A Perspective from Support Providers”. ฉบับที่ 2 2552, 189-201.

Noriyuki Suzuki & Peeriya Wangpokakul. “Japanization in the Globalized Age of Thailand”. ฉบับที่ 3 2552, 156-170.

Somphol Vantamay. “Integrated Marketing Communications (IMC) of Advertisers in Thailand : Perceptions, Performances, and Measurement ”. ฉบับที่ 4 2552, 143-161 .